

Lela Samniašvili (Gruzie)

Básnířka a lektorka literatury a vzdělávací politiky. Narodila se v roce 1977 v městečku Gori, první básně začala publikovat ve čtrnácti letech. Rozsáhlé literární vzdělání prohloubila výzkumem v oblasti americké literatury na University of California, Berkeley, filosofii vzdělávání pak vystudovala na univerzitě v Oslu. Je uznávanou básnířkou: vydala pět básnických sbírek a je držitelkou řady literárních ocenění. Mistrovský um v práci s jazykem a cit pro rytmus a melodii gruzínštiny jí dovolil přispět do gruzínských literárních procesů i překlady složitých textů, například románu *Pod skleněným zvonem* Sylvie Plath. Její poezie se vyznačuje jemným ženským hlasem, který zkoumá univerzální témata.

ukázky přeložila Zuzana Gabrišová

Třicet sedm

Dělicí čára, poslední značka je už nadohled.
Konečně jsem přestoupila hranici tisíckrát předtím posouvanou.
Konečně jsem přemohla tu romantickou příšeru uvnitř
táhnoucí za sebou sněhobílé duše do vytouženého nebytí.
Zrcadla brzy zledovatí dlouhým chladem
a tvář, která se v nich objevuje, bude stále má –
obraz, který jsem si nikdy nedovedla představit,
který byl předčasně vymazán při jakémkoli pokusu.

Možná, že mrtví mají kam odejít,
ale živým zbývá jen jeden cíl – až do stáří
kdy se vášně rozpustí na sůl a cukr v jejich tělech,
pod tisícem lékařských názvů
se usadí v krvi a kostech.
Svět se znovu scvrkne do houpací židle,
sklenice vody bude nedostupná jako moře.

To je důvod, proč básníci zkracovali cestu –
v soubojích, válkách a katastrofách
nastavujíce krk za záchranu krásy.
Ale já jsem otrokem pomrkávání
a upírám oči až do konce
ke světu – se vší jeho bezcílností –
od jihu k severu –
když ve svých prostředcích přepravuje ty, jež jsou mi podobní.

Stáří se rýsuje na obzoru jako sibiřské stepi.
Myslím, že to vydržím,
pokud budu vyhnána společně s tebou.

Poslední fotka

Na poslední fotce vypadám jako moje máma.
Je samozřejmě pořád o dvacet let starší než já,
ale v určitém věku se dítě otiskne do tváře blízkého člověka
bez ohledu na to, má-li o několik let víc nebo míň –
i v hlubší minulosti, mezi staršími vzpomínkami,
tahle představa zahrnuje různé variace stínů kolem očí a rýh vrásek.

Matko, teď jsem ti podobná
a budu taková ve všech možných budoucnostech,
protože přede mnou je celý výhled, který moje oči obsáhnou,
a jakoukoli snahu teď vyžaduje zkoumat ho ze všech stran

za použití mikroskopů nebo teleskopů
v sedačkách letadel s nejvyšší rychlostí,
stejně budou všechny pocity a překvapení pouze kopiemi kopií.
Násobím tyto pocity velmi rychle,
už skoro automaticky, neurony je otiskují
a čistí, čistí je od hořících lodí
od válek a vražd,
a přesto, co zbývá, je jeden velký zmatek –
ve světě přímo před naším nosem, jehož se nemůžeme dotknout.

Mami, je to jako tvoje věčná starostlivost –
rutina naplněná zvláštní láskou.
Kamkoli přemístěny,
předměty zas najdou své místo.
Jak se to zdálo nudné.

Tento rok se i moře tvářilo lhostejně.
Jako by neskrývalo žádnou mušli,
již bych neznala a ožívalo jedine
za čtvercem hotelového okna.
V noci moře zpívalo uvnitř dřevěného rámu tím nejsladším hlasem
a vůbec nebylo třeba se na něj podívat.
Možná tohle je pravda –
člověk by se neměl pozorovat ze všech stran.
Možná se tím zakrývám, sama sobě ve výhledu.
I tak to pořád dělám.
Matko, teď jsem ti podobná
a zůstanu po celou budoucnost svého dítěte.

Skleněné baňky

Podívej, jak je to výhodné –
plastová oproti skleněné –
namaluješ ji zářivými barvami,
zabalíš do sametové látky,
a tady ji máš – věčná vánoční hračka.
V dlaních dítěte se nikdy nerozbije
nepoškrábe žádný večer svými tenkými hranami.
Je krásná, je bezpečná, je radostná –
směje se na batole při prvních krůčcích
a její laskavé světlo ozařuje větve vánočního stromku –
neměnné světlo opakujících se svátků.
Ale mě skleněné baňky učily opatrnosti –
každý rok se rozbila jedna nebo dvě –
ty nejkrásnější, malované
drobnými vločkami. Bývalo mi to líto.
A ty náhlé lekce, rok co rok,
všechny marné, mě znovu učily být opatrná.
Někdy při rozbití zněly jako zvonečky –
aby stihly zanechat zvuk ve své krátké existenci.
Nestala jsem se opatrnější.
Ačkoli mému dítěti se nikdy vánoční baňka v dlaních nerozbila.
Ani v dlaních ostatních dětí.
A staré lekce v opatrnosti byly zrušeny.
Protože jsme se nic nenaučili,
protože naše životy se nestaly bezpečnějšími nebo trpělivějšími,
protože i dnes, kdy planetu zdobíme na Vánoce,

svítí našim dětem u nohou miny.
To je celá ta změna, celý vývoj –
ze skleněných baněk se staly plastové,
abychom se nemuseli dívat, jak během rozbíjení
se jejich magické prázdno uvnitř
stane součástí větší, obyčejné prázdnoty.
Jako kdyby nikdy nebyly odděleny.

Básnířka

Zní jako ropucha –
když už kváká, měla by to dělat měkčeji,
aby neobtěžovala
aby neohlušovala,
měla by mít na hlavě neviditelnou zlatou korunku,
možná si jí někdo všimne,
možná ji někdo políbí
možná ji někdo pohladí
a položí si ji do hlav postele.
Zkrátka je to pohádka, fikce.

Ropucha, ať už je to samice nebo samec,
potřebuje silný hlas,
aby překřičela jiné hlasy,
pěla hlasitější ódy na milovanou bažinu,
vyprávěla o svém šťastném pulčím mládí
nebo si hlasitěji stěžovala
na svou vlhkou kůži
a otravné plavání
páchnoucími chodbami z řas;
jak nudné je plnit si žaludek hmyzem
každé ráno, poledne i večer;
jak trpí neschopností vyskočit
výš než svůj jazyk –
takže se přilepí všechno, co letí kolem.
V téhle nudě
má k obveselení jen svůj hlas.
Je to jediná známka života,
jediná možnost, jak si uvědomit, že jí úplně nezamrzla krev.
Něžnost není v tomto případě možná,
to by byl chybný manévr, zcela nepotřebný.
Proto nedůvěřujte antologiím s hezkými obaly,
ze kterých se na vás usmívají pouze ženy.
Žádné básnířky neexistují.

Císařský řez

Vypadá to, jako by se otevírala nebesa.
Skalpel – blesk.
A Boží oko – směrem ke stolu – se po rozsvícení změnil v lampu –
pozorující zblízka doktorovy ruce
a tvůj obličej – úplně bledý –
jehož rysy nejdou určit
pohledem manžela – sedícího u tvé hlavy –
jako záruka, že když vybuchneš, on si nabere do dlaně té nové hvězdy.
Vypadá to, jako by se otevírala nebesa –

náhle, jako smrt při havárii v autě –
bez jakékoli předehty, porodních bolestí –
za černým otvorem – tmavá chodba –
kterou si duše troufají přijít a odejít ze světa.
Vypadá to, jako by se nebesa otevírala –
tahle odvaha – uchopit nový život –
a z míru pro něj stvořit pouťovou atrakci,
abys nastavila válkám záda a mohla být vždy otočená ke své dceři
a usmívat se na ni. Takto
vejít do dávného proudu, lehnout si
jako jediná Césarova dcera –
rozříznuta, aby zachránila své dítě. Oba ztratili.
Ale ty dýcháš a za oknem – noční město –
blikotá jako nehlučné svátky.
Podivné ohňostroje z 9. května:
obrazy ztichly. Bezhlasé – pulzování – sto dvacet.
Tvoje krev – skupina A pozitivní
je obřadně vlévána do nových žil a barva otcových očí –
v mnohem světlejší.
Vypadá to, jako by se nebesa otevírala –
zvuk pláče –
oznamující nový začátek.
Teď mohou rány zavřít svá ústa –
tahle nebesa se nezavřou.
Tvoje noc se nikdy tak netřpytila.
Novorozené světlo u tvých očí
nikdy nebylo tak blízko.
Roste – dokud nepřikryje všechny stíny.

Výhled na město. Gori. Srpen 2008

(pozn. autorky: Oslovováno je přímo město Gori. Sochou je myšlena socha Stalina, která v něm dlouho stála. Byl původem Gruzín, ale pro svou zemi paradoxně nic neuděl. Město bylo „ukřižováno“ na jeho soše a stráženo Rusy po dva týdny; podobně Stalin strážil Sovětský svaz téměř století. Metafora odkazuje na imperiální myšlení ruských politiků, kteří jsou stále pod vlivem stalinské ideologie.)

Po dva týdny – jsem tě měla na zádech –
obtěžených tvou sochou – tahala jsem tě navrch a dolů paneláky
hlavního města. V ulicích
se kousky tebe rozbíhaly – do drobných muší
do lidí – v improvizovaných přístřešcích
kolem. Táhla jsem tě v celofánech –
pro děti – prášky a bavlna, patlavé žvýkačky
a bonbóny – s pocitem jako bych
živila těla tanků.
Nepamatuju si, jak jsem se k tobě
vrátila, uvnitř čela
klepaly hodiny –
miny do žlutého autobusu
schovali lidi jako já,
nejdřív jsme se všichni vezli,
teď zem nám někam uplývá. A na silnici –
byly cítit hořící borovice –
země o mnoho černější než hlína –
bylo to jako náboženský rituál –
duch místa – v kouři.

Sundali jsme tě – strážené dva týdny

a přitom ukřižované na soše jediného –
který je strážil století.
Pokryli jsme všechno, co zmizelo
a co zůstalo nedotčeno – s Gori – pevností
jsme se navrátili k sobě jako odstraňovači min.
Ze slov také musely být odstraněny miny.
Báseň je v tuto chvíli krutá
jako medvídek malého děcka –
zachycený širokouhlým objektivem – mezi tvými troskami.

Příchod

Takže bohové znovu začali provrtávat oblohu.
Ale nic jim nebylo zjeveno –
žádné ložisko zlatých duší.

Lidé stále potřebují oheň,
aby si zahřáli kosti,
aby si uvařili na plotně jídlo
s očima přilepenýma na časopisech –
černobílé snímky války a míru,
nekrology jejich rodičů,
svatby jejich dětí,
třpytivé dívky a auta na obálkách.

A básníci, ty jabloně –
s kořeny vrostlými do nitra pokojů
jedí ovoce, které jim roste na větvích dlaní
a s úsměvem je nabízí bohům.

Jednou se stalo, že sám Bůh
ochutnal jablko a ze samé bolesti,
z dobra a zla, lásky a nenávisti,
zloby a náklonnosti ke smrtelníkům
se sám stal smrtelníkem.

A bohové, jež si pamatovali příběh
o Bohu a jablku, vyprávěný v dávných dobách hadem,
odmítali kousnout do nabízeného jablka.
A z nebe nikdo nepřichází.

Štěstí

Co je štěstí? Stane se každému z nás? Sklenice
jako nějaké nejlaskavější oko, plná medu – se dívá vzhůru
na tebe a mě; ale místo zornice má tělíčko mrtvé včely.

Poděj mi stříbrnou lžičku. Něžně
odtrhnu maličká zlatá křídla, aby tvoje rty
mohly usrknout med ze sklenice.

Podívej na toho malého bůžka štěstí –
vypadá tak mrtvý v medu, který jíme –
aby se nám zdál skutečný,
když život si osladíme.

Před návratem

„Moje ruka se unavila ve tvém sevření“ –
Má myšlenka zní jako zrada, jako:
„Nemůžu se zahrabat ve své rodné zemi.“

Kdybych byla Filipínka, modlila bych se před usnutím,
aby se sopka poblíž vesnice probudila
a já mohla tančit ve svém vlastním popelu.
Kdybych byla Íránka, zastavila bych se uprostřed
přeplněné ulice, sundala si z hlavy šátek
a zavázala si ho přes oči.

Jako kufr, který se náhle uprostřed nádraží rozevřel
a všude okolo z něj padá oblečení a knížky,
měla bych tenhle moment své přítomnosti nacpat zpátky;

měla bych si vzpomenout, že stojím někde
uprostřed galerie
a obrovské zátiší se na mě dívá
a vybírá ze mě skoro všechno ovoce;

měla bych si vzpomenout, že se pořád můžu vrátit
že ty se pořád můžeš vrátit;
měla bych svou ruku přivést k životu ve tvé ruce.

Co chce řeka?

Co chce řeka,
když hledá cestu nebo tvoří jezera v sobě –
bylo-li jí odepřeno plynout, bere si občas svoje zpět.
Je krotká jako zvíře v kleci,
v jehož snech sladce kousne zlatá savana
nebo hustý les plný tmavě zelených kapradin
zavýje svým tajemným hlasem.

Co chce řeka – bezdechá ve svém sarkofágu –
betonové koryto se slabým pulsem mělkých vln
projeví na jaře známky života
a s nadějí se zaposlouchá směrem k nebi –
jeho trumpeta – bouře –
jako známka toho, že se lze pohnout, vztáhnout ruku k břehům.

Podívej, vypadá úplně jako mrtvá –
zbavená světla má barvu jako bahno,
jako by se v hrobě posadila a tápala rukou po chodníku.
A přitom si myslí, jak je průsvitná,
myslí, že všichni budou ohromeni jejím vzkříšením,
rozezní se zvonky a bude velká slavnost,
ke cti a slávě chodícího zázraku,
který přináší svobodu spícím duším –

Šplhá k velkým kočkám zavřeným v klecích –
jako někdo stejné krve, divoké a nezkrotné,
jako šaman zírá do jejich očí, jejich zuby se
lesknou na jejím těle;
hladí vlky, jako vládyně své psy,

rukou jim klouže po vyhublých bocích
v přípravě na dlouhý hon.

A jde dál – ke klecím barevných papoušků,
aby se naplnila barvami;
ale ze vší té záře ji bolí oči,
jako ze světél mnoha oken.
Tolik reflektorů aut je na ni namířeno,
smějící se dívky se srdcem plným lásky,
se nestarají o její rozbouřené vody.

Kámen a sklo a kámen a sklo.
Dnes je náš příděl potopy.
Potopená archa se všemi druhy.
Dnes je divoké zvíře uniklé z klece,
které hledá cestu po celém území.
Řeka vražednice.
Všechno zelené, modré a žluté
se v jejích prstech smíchalo s blátem.

Řeka chtěla být průhledná,
běžet si po svém,
ale od rána její obrovská,
blátivá mršina leží na nás.

(pozn. autorky: V roce 2015, po červnových průtržích, zatopila řeka Vere centrum Tbilisi, včetně městské zoo a jedné z hlavních silnic. Většina zvířat v zoo uhynula, oběti byly i na lidských životech.)

V malých soukromých rájích

„Když zastřelili modráčka,
země pukla.“ –
řekla moje dcera jednoho zralého podzimního poledne,
když viděla sametově modrého ptáčka
mrtvého ve vesnické zahradě plné ovoce.

Fíky s vyzobanými stehny tisknoucí se k větvičkám
vypadaly jako žáby s otevřenými ústy –
zbaveny veškeré sladkosti –
otravně kvákaly:

Zahradník má v tomto případě pravdu –
sází, zalévá, trpělivě čeká,
dokud srdce nezačnou vodnatět,
kůže se nenalije cukrem.

Takže je jeho výsadou
ovoce ochutnat; namířit a vystřelit –
je potvrzením jeho práv.

Vrabci, špačci, salašníci –
tihle krásní, odsouzeníhodní lenoši,
kteří si nikdy nezvykli na pořádek –
využívají podivného privilegia křídel –
létají si, kam chtějí,
nerozlišují dobré a špatné,
s dávnověkou nevinností

útočí na zemi z nebeských zahrad,
klovají zlatá semena
v malých soukromých rájích –
jako by všechny domy se zralými sady
byly přichystány jen pro ně.

Ano, zahradník má možná pravdu,
ale dítě má také pravdu,
když vidí poprvé mrtvého ptáčka;
a ptáčkovo hrdlo se třpytí tisíci barvami,
takže i mrtvý vypadá tak krásně,
jako by ho vesmír vytvořil s největší pílí a péčí –
mimo dosah zahrady a zahradníka.